

KENT SORUNLARININ GÜNDELİK HAYATTA DENEYİMLENME BİÇİMLERİ: İSTANBUL ÖRNEĞİNDE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Şerafettin SEVGİLİ¹

Öz

Bu araştırma, İstanbul'da yaşayan bireylerin gündelik kent yaşamında karşılaştıkları sorunları nasıl tanımladıklarını, bu sorunların etkilerini ve nedenlerini nasıl açıkladıklarını ve hangi çözüm önerilerini geliştirdiklerini incelemektedir. Nitel araştırma yaklaşımıyla yürütülen çalışmada, İstanbul'da yaşayan 95 katılımcıdan çevrim içi açık uçlu nitel soru formu aracılığıyla yazılı veri toplanmıştır. Katılımcı yanıtları nitel içerik analiziyle çözümlenmiş; elde edilen kodlar kentsel çevre sorunları, kentsel yoğunluk ve mekânsal sorunlar, kentsel aidiyet ve kentsel yönetim sorunları olmak üzere dört ana tema altında düzenlenmiştir. Bulgular, katılımcıların kent yaşamını çevresel kalite, ulaşım, kalabalık, düzensiz yapılaşma, kamusal alanlara erişim, güvenlik, aidiyet ve yönetsel işleyiş üzerinden değerlendirdiklerini göstermektedir. Katılımcı anlatılarında yoğunluk ve mekânsal düzen, gündelik hareketliliğin kısıtlanması, yaşam kalitesinin azalması ve kentle kurulan duygusal bağın zayıflamasıyla ilişkilendirilmiştir. Çevre sorunlarına ilişkin anlatılarda yeşil alanların korunması, geri dönüşüm, toplumsal bilinç ve çevre eğitimi öne çıkmıştır. Kentsel yönetime ilişkin değerlendirmeler ise rant eleştirisi, denetim eksikliği, şeffaflık ve katılım talepleri etrafında şekillenmiştir. Araştırma sonucunda kent sorunlarının katılımcılar tarafından birbirinden bağımsız hizmet eksiklikleri olarak değerlendirilmediği; gündelik yaşamı, toplumsal ilişkileri ve kent aidiyetini birlikte biçimlendiren bağlantılı süreçler olarak anlamlandırıldığı belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: İstanbul, Kentsel sorunlar, Gündelik kent yaşamı, Kentsel yoğunluk, Kentsel aidiyet, Kentsel yönetim, İçerik analizi.

JEL Sınıflaması: O18, R23, R41

EXPERIENCING URBAN PROBLEMS IN EVERYDAY LIFE: A QUALITATIVE STUDY OF ISTANBUL

Abstract

This study examines how individuals living in İstanbul define the problems they encounter in everyday urban life, how they explain the effects and causes of these problems, and what solutions they propose. Conducted within a qualitative research framework, the study collected written data from 95 participants living in İstanbul through an online form consisting of open-ended qualitative questions. The participants' responses were examined using inductive qualitative content analysis, and the resulting codes were organized under four main themes: urban environmental problems, urban density and spatial problems, urban belonging, and urban governance problems. The findings indicate that participants evaluated urban life in relation to environmental quality, transportation, overcrowding, unplanned development, access to public spaces, safety, belonging, and administrative processes. In the participants' accounts, urban density and spatial organization were associated with restrictions on everyday mobility, reduced quality of life, and weakened emotional attachment to the city. Narratives concerning environmental problems emphasized the protection of green spaces, recycling, social awareness, and environmental education. Evaluations of urban governance focused on criticism of rent-oriented practices, inadequate supervision, and demands for transparency and participation. The study concludes that participants did not view urban problems as separate deficiencies in urban services. Instead, they understood them as interconnected processes that jointly shape everyday life, social relations, and urban belonging.

Keywords: İstanbul, Urban problems, Everyday urban life, Urban density, Urban belonging, Urban governance, Qualitative content analysis

JEL Classification: O18, R23, R41

¹ Dr. Öğr. Üyesi. Biruni Üniversitesi, ssevgili@biruni.edu.tr ORCID: 0009-0003-1268-0138

1. Giriş

Kent mekânı, fiziksel bir yerleşim alanı, konut stoku veya iş ve sanayi merkezi olmanın yanı sıra gündelik hayatın ritmine, toplumsal ilişkilerin biçimine ve dünyayı algılama tarzına yerleşen bir yerdir. Sokaklar, konutlar, iş yerleri ve ulaşım ağları fiziksel düzenin parçaları olmakla birlikte karşılaşmaların, ayrışmaların, eşitsizliklerin ve aidiyetlerin de taşıyıcısıdır. Mekân, toplumsal ilişkilerin kurulduğu ve yeniden üretildiği etkin bir alandır (Lefebvre, 1991). Modern metropolde bu ilişki hız, yoğunluk, hareketlilik ve mesafe üzerinden biçimlenmektedir. Kentli, sürekli değişen uyaranlar, kalabalıklar ve geçici karşılaşmalar içinde gündelik yaşamını sürdürürken kendisini koruyabilmek için düşünsel mesafeye ve yorgunluğa yaslanan bir tutum geliştirebilmektedir (Simmel, 2009: 318). Çalışma, ulaşım, tüketim, dinlenme ve kamusal alan kullanımı belirli zaman ve mekân kalıpları içinde tekrar etmekte ve alışkanlıklar, karşılıklı beklentiler ve yerleşik davranış biçimleri gündelik hayatın olağan düzenini oluşturmaktadır (Berger ve Luckmann, 1966). Bu rutinler toplumsal yaşamın sürekliliğini desteklerken kentsel deneyimin çelişkilerini de sıradanlaştırabilmektedir (Giddens, 1984). Kalabalık, trafik, çevresel bozulma, güvensizlik, mekânsal eşitsizlik ve aidiyet kaybı, süreklilik kazandıkça gündelik hayatın tanıdık unsurlarına dönüşmektedir. Kentte yaşamın olağan karşılıkları gibi algılanabilmektedir. Kent sorunlarını gündelik hayat üzerinden ele almak, tam da bu olağanlaşmış deneyimlerin bireylerin anlatılarında nasıl anlamlandırıldığını ve hangi toplumsal gerilimleri görünür kıldığını incelemeyi gerektirmektedir.

İstanbul, gündelik kent yaşamının bu gerilimlerini yoğun biçimde görünür kılan bir toplumsal ve mekânsal yapıya sahiptir. Kentin büyüklüğü, nüfus hareketliliği ve toplumsal çeşitliliği, birbirinden farklı yaşam deneyimlerini aynı kentsel düzen içinde buluştururken bu deneyimler arasında belirgin ayrımlar da üretmektedir. Kentsel sorunlar bütün kent sakinleri tarafından aynı biçimde yaşanmamakta, konut koşulları, gelir düzeyi, hareketlilik imkânları ve yaşanan semtin özellikleri kentle kurulan ilişkinin sınırlarını değiştirmektedir. Güvenli bir çevrede yaşama, nitelikli kamusal alanlara ulaşma, ulaşım ağlarından yararlanma ve temel kentsel hizmetlere erişme imkânları toplumsal konumlara göre farklılaşmaktadır. Kentteki kaynakların ve hizmetlerin eşitsiz dağılımı, gündelik yaşamın salt maddi koşullarında değil, zamanın kullanımında, mekânsal hareketlilikte ve kente duyulan aidiyette de karşılık bulmaktadır. Nitekim kentsel eşitsizlik soyut bir toplumsal ayırım olmanın ötesine geçerek mesafelerde, bekleme sürelerinde, zaman kayıplarında ve yaşam kalitesindeki farklılıklarda somutlaşmaktadır.

Araştırmanın temel amacı, İstanbul'da yaşayan bireylerin kent yaşamında karşılaştıkları sorunları kendi ifadeleri üzerinden belirlemek ve bu sorunlara ilişkin geliştirdikleri gerekçeleri içerik analiziyle tematik bir yapı içinde çözümlenmektedir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada şu sorulara yanıt aranmıştır: (i) Katılımcılar İstanbul'daki gündelik kent sorunlarını nasıl tanımlamaktadır? (ii) Bu sorunların gündelik yaşam üzerindeki etkilerini nasıl açıklamaktadır? (iii) Kentsel sorunlara yönelik hangi çözüm önerilerini geliştirmektedir? (iv) Katılımcı anlatılarında çevre, mekân, aidiyet ve yönetim arasında nasıl bağlantılar kurulmaktadır? Bu sorular, araştırmacının önceden belirlediği kapalı yanıt seçenekleri yerine katılımcıların kendi deneyimlerini ve değerlendirmelerini ifade etmelerine imkân verecek biçimde ele alınmıştır.

Araştırma, İstanbul'da yaşayan 95 katılımcıdan çevrim içi açık uçlu nitel soru formuyla elde edilen yazılı verilerin nitel içerik analiziyle çözümlenmesine dayanmaktadır. Analiz sonucunda bulgular dört ana tema altında düzenlenmiştir. Bu temalar (i) çevre sorunları, (ii) yoğunluk ve mekânsal sorunlar, (iii) Kentsel aidiyetin aşınması ve sürekliliği ve (iv) kentsel yönetim sorunları olarak adlandırılmıştır. Araştırma, sınırlılıkları ile beraber, gündelik hayat ve kent sorunlarının kesiminde alan yazına katkı sunması beklenmektedir.

2. Kavramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

2.1. Kentsel Çevre Sorunları

Kentsel çevre, doğal varlıkların yanında insan eliyle oluşturulan yapıları çevreyi ve gündelik hayatın gerçekleştiği toplumsal alanları kapsamakta, kentsel çevre sorunları fiziksel, biyolojik ve toplumsal süreçlerin kesişiminde oluşmaktadır (Kayan, 2018: 302-303). Kent alanları büyük ölçüde konut, sanayi, ulaşım ve ticaret gibi kullanımlar arasında bölünmekte, yeşil alanların, tarım arazilerinin ve su kaynaklarının korunması çoğu zaman geri planda kalmaktadır (Arslan, 1978: 27-30). Plansız büyüme, altyapı kapasitesini aşan nüfus artışı ve doğal alanların yapılaşmaya açılması çevresel bozulmayı derinleştirmektedir. Arazi kullanımı, ulaşım, enerji ve atık politikalarının ortak bir çevre yönetimi anlayışı içinde ele alınması ihtiyacını beraberinde getirmektedir (Hepcan, 2001). Kentleşmenin olumsuz çevresel etkileri salt nüfus yoğunluğundan ibaret değildir; üretim biçimleri, enerji kullanımı, tüketim alışkanlıkları ve altyapının niteliği kentlerin kaynak talebini ve kirletici emisyonlarını belirlemektedir (Altıntaş, 2020). OECD raporlarına göre çevresel zararların düşük gelirli ve hizmetlere erişimi sınırlı toplumsal kesimler üzerinde yoğunlaşması, sağlıklı çevre koşullarının eşitsiz dağıldığını göstermekte ve kentsel çevre sorunlarını çevresel adaletin temel konularından biri hâline getirmektedir (OECD, 2024: 8-11).

2.2. Kentsel Yoğunluk ve Mekânsal Sorunlar

Kentsel yoğunluk, belirli bir alandaki nüfus sayısından daha geniş bir kavramdır. Konutların, işyerlerinin, yapı alanlarının ve kentsel faaliyetlerin hangi mekânsal sınır içinde ölçüldüğüne bağlı olarak farklı yoğunluk değerleri ortaya çıkmaktadır (Cooper ve Boyko, 2012: 4). Kentin ortalama yoğunluğu nüfusun mekân içindeki dağılımını tek başına açıklayan bir unsur değildir. Çoğunlukla parçalı yapılaşma, düşük yoğunluklu çeperler ve merkezden uzaklaşan yerleşimler ulaşım mesafelerini, otomobil bağımlılığını ve kamu hizmetlerinin maliyetini artırmaktadır (OECD, 2018: 11-13). Veneri'ye (2015) göre nüfusun merkez, alt merkez ve çeper bölgeler arasındaki dağılımı konut ile istihdam alanları arasındaki mesafeyi belirlemekte, bu mekânsal yapı gündelik hareketliliğin süresi ve temel hizmetlere erişim üzerinde doğrudan etkili olmaktadır (2015: 2). Yoğunluğun sorun olarak tanımlanması teknik ölçümlerin yanında siyasal değerlendirmelere de dayanmaktadır. Belirli mahallelerin kalabalık, düzensiz veya sağlıklı biçimde sınıflandırılması kentsel müdahaleleri ve toplumsal grupların yer değiştirmesini meşrulaştırabilmektedir (McFarlane, 2016: 629). Bu anlamda kentsel alandaki yoğunluk, sınıfsal yapı ve politik müdahalelerden bağımsız değildir. Aynı yoğunluk düzeyine sahip yerleşmeler farklı enerji tüketimi ve altyapı talebi üretebilmekte ve konut biçimleri, teknolojik sistemler ve gündelik yaşam pratikleri yoğunluğun nasıl deneyimleneceğini değiştirmektedir (Rinkinen vd., 2021).

2.3. Kentsel Aidiyetin Aşınması ve Sürekliliği

Kentsel aidiyet, bireyin yaşadığı mekâna duyduğu yakınlığın yanında bu mekâna ilişkin bilgilerini, anılarını ve davranışlarını kapsamaktadır. Bu anlamda aidiyet psikolojik süreç ve yer arasındaki karşılıklı ilişki içinde oluşmaktadır (Scannell ve Gifford, 2010: 1-3). Mahalle düzeyinde kurulan gündelik karşılaşmalar, komşular arasında gelişen tanınma ilişkileri ve ortak hafıza, bireyin kendisini yaşadığı çevrenin bir parçası olarak görmesini sağlamaktadır. Bu ilişkilerin çözülmesi ise mekânsal bağlılığı zayıflatmaktadır (Alver, 2010). Sokakların erişilebilirliği, güvenliği ve farklı kullanımlara imkân veren fiziksel niteliği aidiyetin gelişmesini desteklemektedir. Yaya hareketini sınırlandıran ve toplumsal karşılaşmaları azaltan mekânsal düzenlemeler sokağın ortak yaşam alanı olma özelliğini aşındırmaktadır (Çakı, 2017). Kentin birbirinden kopuk mahalle ve semtlere ayrılması, farklı toplumsal grupların ortak mekânlarda karşılaşmasını güçleştirmekte, bununla beraber kente ilişkin ortak simgelerin ve kolektif anlamların zayıflaması kent kimliğinin kapsayıcılığını azaltmaktadır (Bilgin, 2011). Yaşanılan yere duyulan bağlılık, bireylerin mahallelerini korumaya ve yerel karar süreçlerine katılmaya yönelmelerinde etkili olmaktadır. Kent mekânı ile kurulan bağın özellikle kentsel

dönüşüm uygulamalarında göz ardı edilmesi, kentlinin aidiyet duygusunun zedelenmesini, yerinden edilme ise çoğu zaman uyum ve direnç süreçlerini beraberinde getirmektedir (Manzo ve Perkins, 2006: 335).

2.4. Kentsel Yönetim Sorunları

Kent sakinlerinin bir arada yaşama pratiklerini düzenleyen ve toplumsal uyumu gözetken yönetsel yapılar, kentlerin tarihsel gelişiminin temel unsurları arasında yer almaktadır. Bazı kent-devletlerinde ortak yaşamın örgütlenmesi, kamusal düzenin sağlanması ve kentsel kaynakların yönetilmesi ihtiyacı da belirginleşmiş (Alkuş, 2009); kent devletlerinden modern yerel yönetimlere uzanan farklı yönetim biçimleri ortaya çıkmıştır. Günümüzde ise konut, istihdam, ulaşım ve hizmet ilişkileri belediye gibi idari sınırlar içinde belirlenmiş yetkileri göstermektedir (Ahrend vd., 2014). Kentsel yönetim kavramı ise, kamu kurumları, özel sektör, sivil toplum ve kent sakinleri arasındaki ilişkilere dayanmaktadır (Demir, 2019). Bu iletişimin sağlıklı olması, kent sakinlerinin hizmetlerden daha iyi faydalanabilmesine, kamu kaynaklarının ve zamanının ise daha verimli kullanılmasını beraberinde getirmektedir. Sözelimi su, kanalizasyon, elektrik, doğal gaz ve iletişim altyapısının farklı kurumlar tarafından ortak bir plan olmadan yürütülmesi aynı alanların tekrarlanan biçimde kazılmasına, hizmetlerin gecikmesine ve kamu kaynaklarının verimsiz kullanılmasına yol açmaktadır (Kılınç, 2021). Kent konseyleri ve benzeri katılım mekanizmaları çoğu zaman bu hususlarda işlevsel olsalar da, belediye yönetimine bağımlılık, bütçe yetersizliği ve temsil sorunları nedeniyle biçimsel düzeyde kalabilmektedir (Çukurçayır vd., 2012). Bu anlamda kent sorunlarının gündemde olduğu ve çözüm odaklı etkileşimler, yönetim anlamında değer kazanmaktadır. Hem kent hayatını daha yaşanabilir kılmak hem de kurumsal sürdürülebilirlik anlamında günümüzde kent yönetimi, “sorun” olarak tarif edilen çoğu durumun ortadan kalkması adına kurulan bir mekanizmaya da işleyiş, sorunların tarifi ve kaynağı hususunda çoğu zaman ana sorumlu olarak görülmektedir.

2.5. İstanbul üzerine ilgili araştırmalar

İstanbul’un kent sorunlarını inceleyen kuşkusuz oldukça fazla çalışma vardır. Bu çalışmalardan metodolojik ve tematik olarak bu araştırma ile benzer olanlara bakıldığında yüksek sayıda katılımcıdan nitel veri toplayan ve bu verileri ortak temalar altında değerlendiren araştırmalar öne çıkmaktadır. Sağdıç (2014) tarafından İstanbul’da kent algısını inceleyen araştırma da bunlardan biridir. Araştırmada 110 üniversite öğrencisine yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmış, yanıtlar içerik analiziyle çözümlenmiştir. Trafik, kalabalık nüfus, çevre kirliliği ve

çarpık kentleşme temel sorunlar olarak belirlenmiş; kaos, gürültü ve stres gündelik kent deneyiminin olumsuz bileşenleri arasında yer almıştır (Sağdıç, 2014). Bir diğer çalışma ise Coşkun (2023) tarafından İstanbul'da yaşayan 18-29 yaş grubundaki 100 kişiyle gerçekleştirilen araştırmadır. Yapılan görüşmeler tematik analizle incelenmiştir. Kodlardan hareketle kent kimliği, yaşanabilirlik, güvenlik, ulaşım, yerel yönetimlerden beklentiler ve katılım olanakları değerlendirilmiştir (Coşkun, 2023). Güneş (2016) tarafından yapılan araştırma ise, İstanbul'da öğrenim gören 114 uluslararası öğrenciyle yürütülen saha çalışmasına dayanmaktadır. Araştırmada açık uçlu sorular içeren yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış, kent, eğitim ve sosyal hayat deneyimleri konu kategorileri altında çözümlenmiştir (Güneş, 2016).

İstanbul'un belirli mekânsal ve toplumsal kesimlerine odaklanan araştırmalar da mevcut çalışmaya yakın örnekler sunmaktadır. Kucuk (2026) tarafından Zeytinburnu'ndaki mekânsal dönüşüm ve kentsel ayrışma süreçlerini inceleyen çalışmada görüşme verileri tematik analizle değerlendirilmiştir. Çalışma, fiziksel dönüşümün sınıfsal ayrışma, konut tercihleri ve mahalle ilişkileri üzerindeki karşılığını ele almıştır (Kucuk, 2026). Eraydın ve arkadaşları (2017) tarafından Beyoğlu'nun farklı mahallelerinde yaşayan 54 kişiyle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerde çeşitlilik, mahalle aidiyeti, toplumsal uyum, sosyal hareketlilik ve kamusal karşılaşmalar incelenmiştir. Kent sakinlerinin sunduğu bağlamlar, mahalle temsilcileri ve sivil toplum aktörlerinden elde edilen verilerle desteklenmiştir (Eraydın vd., 2017). Kaya ve Erdoğan (2023) tarafından yapılan, İstanbul'un farklı ilçelerinde yaşayan 65 yaş ve üzerindeki bireylere odaklanan karma yöntemli araştırmada seçilen 50 kişiyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Nitel veriler gündelik hayat, kentsel hizmetlere erişim, toplumsal destek ve kurumsal yetersizlikler üzerinden değerlendirilmiştir (Kaya Erdoğan, 2023). Geniş örneklemden alınan nitel verinin analizi tekniğini tercih eden önemli bir çalışma Aydemir ve arkadaşları (2024) tarafından gerçekleştirilmiştir. Kentsel yeşil alan deneyimini inceleyen çalışma, İstanbul'daki 12 millet bahçesine ilişkin Google Haritalar yorumu taranmış, şikâyet içeren 4.143 yorum tematik analize alınmıştır. Analiz sonucunda 91 kod üretilmiş, bu kodlar fiziksel özellikler, tesisler, kullanıcı etkileşimleri, erişilebilirlik ve güvenlik olmak üzere beş tema altında toplanmıştır. Kodların frekansları ve temalar içindeki oranları da hesaplanmıştır (Aydemir vd., 2024). İstanbul literatüründeki bu araştırmalar belirli toplumsal gruplara, mahallelere veya kentsel kullanım alanlarına odaklanmaktadır. Bu çalışma ise 95 katılımcının açık uçlu yanıtlarından hareketle çevresel sorunları, yoğunluk ve mekânsal sorunları, kentsel aidiyeti ve yönetim sorunlarını ortak bir tematik yapı içinde ele almaktadır.

3. Yöntem

Bu araştırma, İstanbul'da yaşayan bireylerin gündelik kent yaşamında karşılaştıkları sorunları nasıl tanımladıklarını, bu sorunların gündelik yaşam üzerindeki etkilerini nasıl değerlendirdiklerini ve hangi çözüm önerilerini geliştirdiklerini incelemek amacıyla nitel araştırma yaklaşımıyla yürütülmüştür. Nitel araştırma, toplumsal olguların bireyler tarafından nasıl algılandığını ve anlamlandırıldığını incelemeye yönelmekte, olguların sayısal yaygınlığından çok deneyimlerin içeriğine ve katılımcıların kurduğu anlam ilişkilerine odaklanmaktadır (Maxwell, 2009; Baltacı, 2019).

3.1. Araştırma Deseni

Çalışma, İstanbul'daki kentsel sorunlara ilişkin farklı değerlendirmeleri belirlemeye yönelik betimleyici ve keşfedici bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak çevrim içi açık uçlu nitel soru formu kullanılmıştır. Bu veri toplama biçimi, katılımcıların önceden hazırlanmış açık uçlu sorulara kendi ifadeleriyle yazılı yanıt vermelerine dayanmakta ve görece geniş bir çalışma grubundaki görüş çeşitliliğinin ortak bir veri seti içinde incelenmesine imkân sağlamaktadır (Jansen, 2010; Braun vd., 2021). Çevrim içi açık uçlu nitel soru formlarıyla görece geniş katılımcı gruplarından veri toplayan araştırmalar bulunmaktadır. Davey ve arkadaşları (2019) yapmış oldukları araştırmada 95 katılımcıdan çevrim içi ortamda yazılı nitel veri toplanmış ve yanıtlar tematik olarak çözümlenmiştir. Bielska ve arkadaşları (2024) da çevrim içi açık uçlu sorularla elde edilen anlatıların farklı deneyim ve görüşleri karşılaştırmalı biçimde incelemeye elverişli olduğunu göstermiştir. Türkiye'de İstanbul algısını ele alan bazı çalışmalarda da yüksek sayıda katılımcıya yöneltilen açık uçlu sorulardan elde edilen veriler içerik analizi yoluyla incelenmiştir (Sağdıç, 2014; Güneş, 2016). Bu araştırmada çevrim içi formun tercih edilmesi, bireysel yaşam öykülerini derinlemesine çözümlenmekten çok İstanbul'daki gündelik kent sorunlarına ilişkin değerlendirmelerin çeşitliliğini ve tekrar eden anlam örüntülerini belirleme amacıyla ilişkilidir.

3.2. Nitel Soru Formunun Geliştirilmesi

Veri toplama formu, katılımcıların sosyodemografik ve kentsel yaşam özelliklerini belirlemeye yönelik tanıtıcı sorular ile dört açık uçlu sorudan oluşturulmuştur. Formun geliştirilmesi sürecinde araştırmanın amacı ve ilgili literatür doğrultusunda 12 aday soru hazırlanmıştır. Sorular, açıklık, araştırma amacıyla ilişki, tekrar düzeyi, yönlendirici ifade içerme durumu ve yazılı yanıt üretmeye uygunluk bakımından daha önce nitel araştırma yürütmüş uzmanların değerlendirmesine sunulmuştur. Uzman görüşleri sonucunda kapsamları çakışan veya çevrim

içi uygulama için gereksiz uzunluk oluşturacağı değerlendirilen sekiz soru çıkarılmış ve dört soru formda bırakılmıştır. Nitel veri toplama sorularının açık, anlaşılır, yönlendirmeden uzak ve araştırma probleminin farklı boyutlarını kapsayan bir düzen içinde hazırlanması gerektiği (Kvale, 1996; Seidman, 2006) göz önünde bulundurulmuştur.

Katılımcılara yöneltilen sorular şunlardır:

1. İstanbul'da gündelik kent yaşamında en önemli gördüğünüz sorunlar nelerdir? Bu sorunları kendi gözlem ve deneyimlerinizden hareketle açıklayınız.
2. Belirttiğiniz sorunlar gündelik yaşamınızı, kent içindeki hareketliliğinizi, yaşadığınız çevreyi kullanma biçiminizi ve diğer insanlarla kurduğunuz ilişkileri nasıl etkilemektedir?
3. Bu sorunların ortaya çıkmasında veya devam etmesinde hangi toplumsal, ekonomik, mekânsal ya da yönetsel etkenlerin rol oynadığını düşünüyorsunuz?
4. İstanbul'daki kent yaşamının iyileştirilmesi için hangi düzenlemelerin yapılması gerektiğini ve bu süreçte kamu kurumları, yerel yönetimler ile kent sakinlerinin hangi sorumlulukları üstlenmesi gerektiğini düşünüyorsunuz?

İlk soru sorunların katılımcılar tarafından serbest biçimde tanımlanmasına, ikinci soru gündelik etkilerin açıklanmasına, üçüncü soru sorunlara ilişkin gerekçeleştirme ve sorumluluk atıflarının belirlenmesine, dördüncü soru ise çözüm beklentilerinin ortaya çıkarılmasına yöneliktir. Formun uygulanabilirliğini değerlendirmek amacıyla ilk 10 katılımcıdan alınan yanıtlar ön uygulama (Shenton, 2004) kapsamında incelenmiştir. Bu aşamada soruların anlaşılabilirliği, araştırma amacıyla ilişkili yanıt üretme düzeyi, sorular arasındaki tekrarlar ve yanıtların anlamlı bölümlere ayrılarak kodlanabilirliği değerlendirilmiştir. Herhangi bir uygulama sorunu olmadığından bu yanıtlar da çalışmanın verisine dahil edilmiştir.

3.3. Çalışma Grubu ve Örneklem

Araştırmanın çalışma grubunun oluşturulmasında ölçüt örnekleme ile kolay ulaşılabilir durum örnekleme birlikte kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme kapsamında katılımcıların İstanbul'da yaşıyor olmaları, 18 yaşını tamamlamış bulunmaları ve araştırmaya gönüllü olarak katılmaları şartları aranmıştır. Ölçüt örnekleme, araştırma problemiyle doğrudan ilişkili belirli özellikleri taşıyan kişilerin çalışma grubuna alınmasına dayanmaktadır (Patton, 1990). Form bağlantısı sosyal medya, kişisel iletişim kanalları ve elektronik posta aracılığıyla paylaşılmıştır. Kolay ulaşılabilir örnekleme, araştırmacının erişebildiği ve araştırma konusuna ilişkin veri

sağlayabilecek katılımcılara yönelmesini ifade etmekte ve katılımcılara eşit seçilme olasılığı sunmamaktadır (Marshall, 1996). Formu 100 kişi tamamlamıştır. Açık uçlu sorulara verilen toplam yanıtın en az 100 karakter içermesi ve araştırma konusuyla ilişkili anlamlı bir değerlendirme sunması analize alınma ölçütü olarak belirlenmiştir. Yüz karakter sınırı veri derinliğinin göstergesi olarak değil boş, tek sözcüklü veya analiz edilemeyecek kadar kısa yanıtları ayıklamaya yönelik teknik bir ölçüt olarak kullanılmıştır. Bu koşulları karşılamayan beş form çıkarılmış ve analiz 95 geçerli form üzerinden yürütülmüştür.

Çalışma grubu yaş, cinsiyet, öğrenim düzeyi, çalışma durumu ve İstanbul'da yaşama süresi bakımından farklı profillerden oluşmaktadır. Katılımcıların 58'i erkek, 37'si kadındır. Yaş dağılımı 18–24 yaş grubundan 55 yaş ve üzerine kadar uzanmaktadır. Katılımcıların %86,3'ünün ön lisans, lisans veya lisansüstü eğitim düzeyinde bulunması, çalışma grubunun yükseköğretim düzeyindeki bireylerde yoğunlaştığını göstermektedir. Katılımcıların ayrıntılı özellikleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcı profili

Değişken	Grup	f	%
Cinsiyet	Erkek	58	61,1
	Kadın	37	38,9
Yaş	18–24	12	12,6
	25–34	25	26,3
	35–44	26	27,4
	45–54	21	22,1
	55+	11	11,6
Medeni Durum	Evli	52	54,7
	Bekar-Evli Değil	43	45,3
Öğrenim Durumu	Lisans/Önlisans	45	47,4
	Lisansüstü	37	38,9
Çalışma Durumu	İlköğretim-Lise	13	13,7
	Ücretli çalışan	61	64,2
	Çalışmıyor	21	22,1
İstanbul'da yaşadığı süre	Kısmi zamanlı	13	13,7
	1–9	10	10,5
	10–19	16	16,8
	20–29	29	30,5
	30–39	19	20,0
	40–49	15	15,8
50+	6	6,3	

3.4. Veri Toplama Süreci ve Analiz

Veriler Haziran 2025 ile Eylül 2025 tarihleri arasında çevrim içi form aracılığıyla toplanmıştır. Katılımcılar bilgilendirilmiş onam beyanını kabul ettikten sonra sorulara erişebilmiştir. Her

katılımcıya K1 ile K95 arasında bir kod verilmiş ve analiz sürecinde bu kodlar kullanılmıştır. Doğrudan alıntılar katılımcı kodları üzerinden sunulmuştur. Araştırmanın etik açıdan uygunluğu İstanbul Nişantaşı Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulunun 6 Mayıs 2025 tarihli toplantısında değerlendirilmiş ve 2025/05 sayılı kararla uygun bulunmuştur.

3.5. Verilerin Analizi

Açık uçlu sorulara verilen yazılı yanıtlar tümevarımsal nitel içerik analiziyle çözümlenmiştir. Nitel içerik analizi, metindeki anlamlı bölümlerin kodlanmasına, benzer kodların kategoriler altında birleştirilmesine ve kategoriler arasındaki ilişkilerden daha genel temalara ulaşılmasına dayanmaktadır. Tümevarımsal analizde kod ve temalar önceden belirlenmiş bir sınıflandırma sisteminden alınmamakta, veri setinin içeriğinden geliştirilmektedir (Miles ve Huberman, 1994; Bengtsson, 2016).

Veriler NVivo programına aktarılmıştır. Program, yanıtların düzenlenmesi, anlam birimlerinin işaretlenmesi, kodların sınıflandırılması ve ilgili metin parçalarına yeniden ulaşılması amacıyla kullanılmıştır. Kodların tanımlanması, kategorilerin oluşturulması ve temaların adlandırılması araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Analiz sürecinde ilk olarak bütün yanıtlar birkaç kez okunmuş ve veri setinin genel kapsamı belirlenmiştir. İkinci aşamada yanıtlar bağımsız bir sorun, etki, gerekçe, sorumluluk atfı veya çözüm önerisi içeren anlam birimlerine ayrılmıştır. Üçüncü aşamada bu birimlere veri içeriğini yansıtan kodlar verilmiştir. Benzer kodlar karşılaştırılarak kategoriler oluşturulmuş, kategoriler ortak anlam ilişkileri temelinde temalar altında birleştirilmiştir. Son aşamada kod, kategori ve temalar bütün veri setiyle yeniden karşılaştırılarak analitik yapının iç tutarlılığı kontrol edilmiştir.

Bir katılımcı yanıtında birden fazla sorun, etki veya çözüm önerisi bulunması durumunda ilgili bölümler ayrı anlam birimleri olarak kodlanmıştır. Bu nedenle toplam kodlama sayısı katılımcı sayısından yüksektir. Elde edilen 272 kodlama referansı, belirli bir kodun veri setinde işaretlendiği anlam birimlerinin toplamını göstermektedir. Kodlamanın ikinci düzeyinde ifadelerin değerlendirme yönü sınıflandırılmıştır. İlk kodlama tamamlandıktan sonra kod adı, kod tanımı, kapsama alınacak ifadeler, kapsam dışında kalan ifadeler ve örnek metin bölümlerinden oluşan bir kod kitabı hazırlanmıştır. Kod kitabı, benzer ifadelerin tutarlı biçimde sınıflandırılmasını ve kodlar arasındaki sınırların belirginleştirilmesini sağlamaktadır (Miles ve Huberman, 1994). Kod kitabının tamamlanmasının ardından kodların kategoriler ve temalarla uyumu nitel araştırma deneyimi bulunan uzmanların değerlendirmesine sunulmuştur. Uzman incelemesinde kodların açıklığı, tekrar eden kodların varlığı, temaların iç tutarlılığı ve temalar

arasındaki ayırım değerlendirilmiştir. Öneriler doğrultusunda kapsamı belirsiz kodlar yeniden tanımlanmış, örtüşen kodlar birleştirilmiş ve tema sınırları gözden geçirilmiştir. Bu sayede analitik yapının veriyle ilişkisini değerlendiren dış denetim süreci (Guba ve Lincoln, 1994; Shenton, 2004) olarak kullanılmıştır.

3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Ölçüt ve kolay ulaşılabilir durum örneklemeyle oluşturulan çalışma grubu İstanbul nüfusunu istatistiksel olarak temsil etmemekte ve bulgular kent nüfusuna genellenememektedir. Çevrim içi açık uçlu formlarda yanıtların uzunluğu ve ayrıntı düzeyi katılımcıların yazılı anlatım becerisine ve sorulara ayırdığı zamana bağlı olarak değişebilmektedir (Braun vd., 2021). Çalışmanın belirli ilçeler temelinde tasarlanmaması, İstanbul içindeki mekânsal farklılıkların karşılaştırmalı biçimde incelenmesine imkân vermemiştir. Kod ve temaların oluşturulması araştırmacının yorumlayıcı kararlarını içermektedir.

4. Bulgular

Bu bölümde, katılımcıların açık uçlu yanıtlarından elde edilen bulgular dört ana tema altında sunulmaktadır. Her tema, kod dağılımları ve katılımcı ifadeleri üzerinden değerlendirilmiştir.

4.1. Kodların Genel Dağılımı ve Tema Yapısı

Katılımcıların gündelik kent yaşamına ilişkin değerlendirmelerinde toplam 272 kod belirlenmiştir. Bu referansların 175'i sorun, kayıp, risk, yetersizlik ve memnuniyetsizlik içeren olumsuz değerlendirmelerden; 97'si ise çözüm önerisi, koruma talebi, ortak sorumluluk ve iyileşme beklentisi içeren olumlu değerlendirmelerden oluşmaktadır. Olumsuz değerlendirmelerin daha yüksek olması, katılımcı anlatılarının ağırlıklı olarak İstanbul'daki mevcut kent koşullarına yönelik eleştiriler etrafında şekillendiğini göstermektedir.

Tablo 2. Kodların değerlendirme yönüne göre dağılımı

Kod	Çözüm ve iyileştirme odaklı (Olumlu)	Sorun ve eleştiri odaklı (Olumsuz)	Toplam
Çevresel duyarlılık	12	10	22
Kalabalık	1	16	17
Duygusal kopuş	1	15	16
Ulaşım sorunları	6	9	15
Belediye hizmetlerine ilişkin sorunlar	5	9	14
Yoğunluğun azaltılması	1	13	14
Eğitim ve farkındalık eksikliği	6	7	13
Çarpık kentleşme	2	11	13
Yeşil alan duyarlılığı	6	6	12

Toplumsal bilinç	5	5	10
Kent aidiyeti	2	7	9
Ortak yaşam kültürü	7	2	9
Geri dönüşüm	7	1	8
Göç	1	7	8
Kültürel değerlerin dönüşümü	1	7	8
Kamusal alanlara erişim	3	4	7
Kentsel estetik	5	2	7
Rant eleştirisi	1	6	7
Yapısal reform ihtiyacı	1	6	7
Güvenlik	3	3	6
Mekânsal eşitsizlik	2	4	6
Siyasal eleştiri	2	4	6
Toplumsal değişim endişesi	1	5	6
Katılımcı sorumluluğu	4	1	5
Kentsel dönüşüm	2	3	5
Ödül ve ceza sistemi	1	4	5
Gürültü kirliliği	1	3	4
Hayvan refahı	3	1	4
Kentsel inovasyon	2	1	3
Sağlık ve temizlik	2	1	3
Tarihî doku kaybı	1	2	3
Toplam	97	175	272

Not: Tablodaki değerler katılımcı sayısını değil, katılımcı yanıtlarında belirlenen kod sayısını göstermektedir. Bir katılımcının yanıtı birden fazla kod içerebilmektedir.

Kod dağılımında çevresel duyarlılık 22 referansla ilk sırada yer almaktadır. Bu kodu kalabalık, duygusal kopuş, ulaşım sorunları, belediye hizmetlerine ilişkin sorunlar ve nüfus yoğunluğunu azaltmaya yönelik öneriler izlemektedir. Bu dağılım, katılımcıların kent deneyimini çevresel koşulların yanında nüfus baskısı, ulaşım güçlükleri, yönetsel işleyiş ve kentle kurulan duygusal ilişki üzerinden değerlendirdiklerini göstermektedir. Kalabalık, duygusal kopuş, çarpık kentleşme, göç, kültürel değerlerin dönüşümü ve rant eleştirisi kodlarında olumsuz değerlendirmeler belirgin biçimde öne çıkmıştır. Bu kodlar, İstanbul'daki gündelik yaşamın fiziksel baskı, hareket güçlüğü, toplumsal değişim ve yönetime duyulan güvensizlik üzerinden eleştirildiğini ortaya koymaktadır. Ortak yaşam kültürü, geri dönüşüm, kentsel estetik ve katılımcı sorumluluğu kodlarında ise olumlu değerlendirmeler daha yüksek düzeydedir. Bu ise katılımcıların mevcut sorunları eleştirirken dayanışma, çevresel sorumluluk, kamusal alanların korunması ve kent sakinlerinin sürece katılması üzerinden çözüm beklentileri geliştirdiklerini göstermektedir.

Kodlar arasındaki içeriksel yakınlıklar, katılımcıların gündelik kent deneyimlerini dört temel anlam alanı içinde kurduklarını göstermektedir. Bu alanlar kentsel çevre sorunları, kentsel yoğunluk ve mekânsal sorunlar, kentsel aidiyet ile kentsel yönetim sorunlarıdır.

Tablo 3. Temalar ve temaları oluşturan kodlar

Tema	Kodlar ve kod referansı sayıları
Kentsel çevre sorunları	Çevresel duyarlılık (22), eğitim ve farkındalık eksikliği (13), yeşil alan duyarlılığı (12), toplumsal bilinç (10), geri dönüşüm (8), kentsel estetik (7), hayvan refahı (4), gürültü kirliliği (4), kentsel inovasyon (3), sağlık ve temizlik (3)
Kentsel yoğunluk ve mekânsal sorunlar	Kalabalık (17), ulaşım sorunları (15), yoğunluğun azaltılması (14), çarpık kentleşme (13), göç (8), kamusal alanlara erişim (7), güvenlik (6), kentsel dönüşüm (5), tarihî doku kaybı (3)
Kentsel aidiyetin aşınması ve sürekliliği	Duygusal kopuş (16), kent aidiyeti (9), ortak yaşam kültürü (9), kültürel değerlerin dönüşümü (8), mekânsal eşitsizlik (6), toplumsal değişim endişesi (6)
Kentsel yönetim sorunları	Belediye hizmetlerine ilişkin sorunlar (14), rant eleştirisi (7), yapısal reform ihtiyacı (7), siyasal eleştiri (6), katılımcı sorumluluğu (5), ödül ve ceza sistemi (5)

Kentsel çevre sorunları teması, katılımcıların çevresel kaliteyi yeşil alanlar, geri dönüşüm, toplumsal bilinç, temizlik ve estetik üzerinden değerlendirdiklerini göstermektedir. Kentsel yoğunluk ve mekânsal sorunlar teması, kalabalık, ulaşım, yapılaşma, göç ve kamusal alanlara erişim arasındaki bağlantıları kapsamaktadır. Kentsel aidiyetin aşınması ve sürekliliği teması, kentten uzaklaşma isteği ile İstanbul'a duyulan bağlılığın aynı anlatılar içinde bir arada bulunabildiğini ortaya koymaktadır. Kentsel yönetim sorunları teması ise belediye hizmetleri, rant, siyasal kararlar, yapısal reform ve kent sakinlerinin sorumluluklarına ilişkin değerlendirmeleri içermektedir. Bu tema yapısı, İstanbul'daki kent sorunlarının katılımcılar tarafından birbirinden kopuk alanlar olarak değil, gündelik yaşam içinde karşılıklı biçimde birbirini etkileyen süreçler olarak ele alındığını göstermektedir.

4.2. Kentsel Çevre Sorunları

Kentsel çevre sorunları bu araştırmanın ilk temasını oluşturmaktadır. Bu temaya ilişkin bulgular incelendiğinde on kod ortaya çıkmıştır (Tablo 4). Katılımcıların değerlendirmeleri yeşil alanların durumu, çevresel davranışlar, kaynak kullanımı, geri dönüşüm ve kentsel planlama üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Tablo 4. Kentsel çevre sorunlarına ilişkin kodlamalar

Kodlar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Çevresel duyarlılık	22	25,58
Eğitim ve farkındalık eksikliği	13	15,12
Yeşil alan duyarlılığı	12	13,95
Toplumsal bilinç	10	11,63
Geri dönüşüm	8	9,30
Kentsel estetik	7	8,14
Hayvan refahı	4	4,65
Gürültü kirliliği	4	4,65
Sağlık ve temizlik	3	3,49
Kentsel inovasyon	3	3,49
Toplam	86	100,00

Tema kapsamında toplam 86 kodlama yapılmıştır. Çevresel duyarlılık 22 kodlama ve %25,58 oranıyla tema içinde en fazla öne çıkan kod olmuştur. Bu kodu eğitim ve farkındalık eksikliği 13 kodlama ve %15,12, yeşil alan duyarlılığı 12 kodlama ve %13,95, toplumsal bilinç ise 10 kodlama ve %11,63 oranıyla izlemektedir. Geri dönüşüm ve kentsel estetik de katılımcıların üzerinde durduğu konular arasındadır. Hayvan refahı, gürültü kirliliği, sağlık ve temizlik ile kentsel inovasyona ilişkin değerlendirmeler daha sınırlı kalmıştır.

Katılımcıların değerlendirmelerine göre İstanbul'daki çevre sorunlarının başında yeşil alanların yetersizliği gelmektedir. Ağaçların azalması, boş alanların yapılaşmaya açılması ve parkların yetersizliği gündelik yaşamı etkileyen sorunlar olarak ifade edilmektedir. Bir katılımcı, yaşadığı çevrede yürüyüş ve spor yapabileceği alanların bulunmamasını şu şekilde açıklamıştır:

“Bence İstanbul kent yaşamının en büyük sorunlarından biri insanların nefes alabileceği yeşil alanın yetersiz olması. Evimin yakınlarında çıkıp yürüyüş ya da spor yapabileceğim yeterli bir park yok. Bu da insanların betonlar arasında sıkışıp kalmasına neden oluyor.” (K6, Erkek, 29, Üsküdar)

Yeşil alanların yetersizliği çoğunlukla yapı yoğunluğu ve boş alanların kullanım biçimiyle ilişkilendirilmektedir. Bununla beraber katılımcılar çevresel sorunların bireysel davranışlarla sınırlı olmadığını, toplum genelinde ortak bir çevre bilincinin oluşması gerektiğini ifade etmektedir. Çevresel duyarlılığın yaygın bir davranış hâline gelmemesi, çevre konusunda duyarlı kişilerin de zaman içinde bu tutumdan uzaklaşmasına neden olabilmektedir. Bir katılımcı bu durumu nüfus yoğunluğu ve yerleşim düzeniyle birlikte değerlendirmiştir:

“Çevre duyarlılığı ile ilgili problemlerin kentten bağımsız, ülke davranışı olması gerekir. Aksi halde çevreye duyarlı olan kişilerin dahi bu süreçte zorlanmaları sebebiyle boş vermişliğe kapıldığını düşünüyorum. [...] Şehir bazında en büyük problemin yoğun nüfus, düzensiz dağılım ve yerleşim olduğunu düşünüyorum.” (K16, Kadın, 29, Silivri)

Katılımcının değerlendirmesi, çevresel duyarlılığın bireysel çabaların yanında toplumsal davranışlarla desteklenmesi gerektiğine işaret etmektedir. Nüfus yoğunluğu ve düzensiz yerleşim de çevresel sorunları artıran kentsel koşullar arasında görülmektedir. Bireysel sorunların kodlandığı diğer alan ise eğitim ve farkındalıktır. Katılımcıların çevre sorunlarının çözümünde önem verdikleri konulardan biridir: Elektrik ve suyun bilinçsiz kullanımı, maliyeti toplumun tamamına yansıyan bir davranış olarak değerlendirilmektedir. Kaynak kullanımına ilişkin farkındalığın okul, panel ve yerel yayınlar aracılığıyla artırılabilirliğini düşünen bir katılımcı görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“Gerek evimizde gerek kamu kurumlarında yanan ışık, musluktan akan suyun parasının [...] halktan dolaylı verilerle alındığı; bu yüzden okul, panel, yerel gazete vb. iletişim araçlarıyla bildirilmeli.” (K31, Erkek, 50, Küçükçekmece)

Geri dönüşüme ilişkin değerlendirmelerde ise konutların fiziksel özellikleri ve mahallelerdeki altyapı eksiklikleri öne çıkmaktadır. Katılımcılar geri dönüşüm yapmak isteseler de atıkları ayırabilecekleri yeterli alanların bulunmadığını ifade etmektedir. Bir katılımcı yaşadığı sorunu ve çözüm önerisini şu şekilde açıklamıştır:

“Geri dönüşümle ilgili evler zaten küçük [...] yer yok. Her mahalleye geri dönüşüm kutuları koyulsa belki daha faydalı ve güzel olur.” (K33, Kadın, 42, Kağıthane)

Kentsel inovasyona ilişkin değerlendirmeler ise İstanbul’daki nüfus yoğunluğu, bölgesel kalkınma ve tersine göç konuları etrafında şekillenmektedir. Katılımcılardan biri İstanbul’daki nüfus baskısının diğer bölgelerde ekonomik ve sosyal imkânların geliştirilmesiyle azaltılabileceğini belirtmiştir:

“Ülkemiz bölgesel ve kırsal kalkınmayı, ekolojik akıllı kentleşmeyi başarı ile tamamlasa İstanbul nüfusunun aşırı yoğunluğu tersine göç ile düzeler. [...] İstanbul’u İstanbul yapan ekolojik ve kültürel tarihî miras için bu şehirde yaşamak isteyenlerden ibaret bir nüfusu olabilir o zaman.” (K90, Erkek, 30, Üsküdar)

Genel olarak katılımcılar yeşil alanların korunmasını, kaynakların bilinçli kullanılmasını, geri dönüşüm altyapısının geliştirilmesini ve çevre konusunda toplumsal farkındalığın artırılmasını gerekli görmektedir. Çevresel sorunlar bireysel davranışlar, toplumsal bilinç, kentsel altyapı ve planlama kararlarıyla ilişkili biçimde değerlendirilmektedir.

4.3. Kentsel Yoğunluk ve Mekânsal Sorunlar

Kentsel yoğunluk ve mekânsal sorunlara ilişkin bulgular incelendiğinde dokuz kod ortaya çıkmıştır (Tablo 5). Bu kodlar birbirleriyle yakın ilişkili görüldüğünden kentsel yoğunluk ve mekânsal sorunlar teması altında toplanmıştır. Katılımcıların kentteki yoğunluğa ilişkin deneyimleri nüfus artışı, ulaşım, yapılaşma ve kamusal alanların kullanımıyla birlikte ele alınmıştır.

Tablo 5. Kentsel yoğunluk ve mekânsal sorunlara ilişkin kodlamalar

Kodlar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Kalabalık	17	19,32
Ulaşım sorunları	15	17,05
Yoğunluğun azaltılması	14	15,91

Çarpık kentleşme	13	14,77
Göç	8	9,09
Kamusal alanlara erişim	7	7,95
Güvenlik	6	6,82
Kentsel dönüşüm	5	5,68
Tarihî doku kaybı	3	3,41
Toplam	88	100,00

Tema kapsamında toplam 88 kodlama yapılmıştır. Kalabalık 17 kodlama ve %19,32 oranıyla en sık ifade edilen sorun olmuştur. Ulaşım sorunları 15 kodlama ve %17,05, yoğunluğun azaltılması, 14 kodlama ve %15,91, çarpık kentleşme ise 13 kodlama ve %14,77 oranıyla kalabalık kodunu izlemektedir. Katılımcıların değerlendirmelerinde İstanbul'un nüfus yoğunluğu ile ulaşım ve yapılaşma sorunları arasında yakın bir ilişki kurulduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcılar nüfus artışının mevcut kent planlaması ve ulaşım altyapısı üzerinde baskı oluşturduğu ifade edilmiştir. Göçle birlikte artan nüfusun şehir planlamasıyla karşılanamaması, ulaşım kapasitesinin yetersiz kalması ve yapılaşmanın denetlenememesi katılımcıların üzerinde durduğu sorunlar arasındadır. Bir katılımcı bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

“2014 sonrasında gerçekleşen göç kenti olumsuz etkiledi. Göç ile artan nüfusa karşın geliştirilebilecek şehir planlaması uygulamaları yetersiz kalmıştır. Bu durumun kentin hâlihazırda karmaşık olan yapısını daha da artırdığını düşünüyorum. Bu sorunlar sosyoekonomik durumlarla bir araya geldiğinde suç oranlarını artırıyor. Dolayısıyla İstanbul kent yaşamının ana problemlerinden biri kent güvenliğidir. Kaçak yapılaşma ve bu konudaki denetim eksikliği vatandaşın can güvenliği konusunda çekinceler yaşamasına neden oluyor. [...] Trafik ve sefer sayılarının yetersizliği özellikle iş saatlerinde ulaşımı oldukça zorlaştırıyor. Şahsi aracı olanlar için de park sorunu en büyük problemlerden biri hâline gelmiş durumda.” (K1, Erkek, 25, Ümraniye)

Katılımcıların üzerinde durduğu başka bir konu, İstanbul'daki kamusal alanlardan yararlanma imkânlarının ekonomik koşullara göre değişmesidir. Kentin simgesel alanlarından biri olan Boğaz'ın kent sakinleri açısından giderek ulaşılmaz olması güç bir alana dönüştüğü ifade edilmiştir:

“Boğaz'ın pahalı olması nedeniyle bu kadar ulaşılmaz olması haksızlık.” (K9, Erkek, 62, Avcılar)

Kentin kalabalık ve yoğun yapısı bazı katılımcıların İstanbul'la kurdukları ilişkiyi de etkilemektedir. Uzun yıllar İstanbul'da yaşamış ve kentle güçlü bağlar kurmuş olan katılımcılardan bazıları, mevcut yaşam koşulları nedeniyle kentten ayrılmayı düşündüklerini ifade etmiştir:

“Bu şehir artık beni boğuyor. En güzel günlerim bu şehirde geçti ama artık mutlu değilim. Huzurum kalmadı. Göç etmek, kenti terk etmek istiyorum.” (K13, Erkek, 41, Esenyurt)

Katılımcının ifadelerinden İstanbul’a ilişkin geçmiş deneyimlerinin olumlu olduğu, ancak kentteki güncel koşulların huzursuzluk yarattığı anlaşılmaktadır. Kalabalık ve yoğunluk, katılımcının İstanbul’da yaşamaya devam etme isteğini azaltan etkenlerden biri hâline gelmiştir. Nüfus yoğunluğu bazı katılımcılar tarafından İstanbul’daki iş ve üretim olanaklarının fazlalığıyla ilişkilendirilmiştir. Sanayi ve istihdam olanaklarının farklı bölgelere yayılması, İstanbul’un nüfus bakımından rahatlamasını sağlayabilecek bir çözüm olarak önerilmiştir:

“Çok kalabalık... Nerede çokluk olsa orada bayağı bir sıkıntı oluyor. Kentin rahatlaması için sanayiye Anadolu’ya yaymak gerekli. İş imkânı genele yayılmalı. Ve tabii çevre bilinci istiyorsak eğitim, eğitim, eğitim...” (K21, Erkek, 26, Sultangazi)

Katılımcıların ifadelerinde kalabalığın yarattığı baskı ulaşım seçeneklerinin ve yeşil alanların yetersizliğiyle birlikte de ele alınmaktadır. İstanbul’un bazı bölgelerinde nüfusun daha yoğun olması, kentte yaşayanların kendilerini sıkışmış hissetmelerine neden olabilmektedir:

“Çok kalabalık bir şehir. Nüfus yoğunluğu belli bölgelerde çok fazla, bazen boğulduğumu hissediyorum. Deniz ulaşımı çok kısıtlı, daha fazla kullanılması gerekir. Yeşil alanların daha fazla olması da hoşuma giderdi.” (K22, Kadın, 36, Beylikdüzü)

Çarpık kentleşmeye ilişkin değerlendirmelerde yapılaşmanın yoğunluğu, binalar arasındaki uyumsuzluk, küçük konutlar ve kaldırımların araçlar tarafından kullanılması öne çıkmaktadır. Katılımcılardan biri, İstanbul’daki yapılaşmanın gündelik yaşam üzerindeki etkilerini şu şekilde açıklamıştır:

“Her küçük alana bina yapılmasından çok rahatsızım. Kaldırımlar yayaların değil, araçların oldu. Aşırı inşaat var fakat eski ve çapraşık binalara hâlâ yaptırım yok. Aynı sokakta bir yanda 20 katlı bina varken hemen yanında 5 katlı bina olması düşündürücü. Rant uğruna insanların yaşamları çürüyor. Küçük evlere kapatıldı insanlar. Balkon diye bir şey kalmadı. İstanbul halkı saçma sapan mimarilere kurban gitti.” (K39, Kadın, 35, Eyüpsultan)

Genel olarak katılımcıların İstanbul’daki yoğunluğu nüfus artışı, ulaşım sorunları, düzensiz yapılaşma ve kamusal alanların kullanımı üzerinden değerlendirdikleri görülmektedir. Yoğunluğun kent içindeki hareketliliği zorlaştırdığı, yaşam alanlarını daralttığı ve bazı

katılımcıların kentte kalma isteğini azalttığı anlaşılmaktadır. Sanayi ve istihdamın ülke geneline yayılması, ulaşım seçeneklerinin geliştirilmesi ve yapılaşmanın denetlenmesi katılımcıların dile getirdiği çözüm önerileri arasındadır.

4.4. Kentsel Aidiyetin Aşınması ve Sürekliliği

Kentsel aidiyet sorununa ilişkin bulgular incelendiğinde altı kod ortaya çıkmıştır (Tablo 6). Katılımcıların İstanbul’la kurdukları ilişki; kentte yaşama isteği, mahalle ilişkileri, ortak alanların kullanımı, geçmişe ilişkin hatıralar ve kentin geçirdiği değişim üzerinden değerlendirilmiştir.

Tablo 6. Kentsel aidiyet sorununa ilişkin kodlamalar

Kodlar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Duygusal kopuş	16	29,63
Kent aidiyeti	9	16,67
Ortak yaşam kültürü	9	16,67
Kültürel değerlerin dönüşümü	8	14,81
Mekânsal eşitsizlik	6	11,11
Toplumsal değişim endişesi	6	11,11
Toplam	54	100,00

Tema kapsamında toplam 54 kodlama yapılmıştır. Duygusal kopuş 16 kodlama ve %29,63 oranıyla en sık ifade edilen konu olmuştur. Kent aidiyeti ile ortak yaşam kültürü dokuzar kodlama ve %16,67 oranıyla duygusal kopuşu izlemektedir. Kültürel değerlerin dönüşümü sekiz kodlama ve %14,81 oranında görülürken mekânsal eşitsizlik ile toplumsal değişim endişesi altışar kodlama ve %11,11 oranında ortaya çıkmıştır. Katılımcıların değerlendirmelerinde İstanbul’a duyulan bağlılık devam etmekle birlikte kentin hızlı değişiminin, ortak yaşam ilişkilerindeki zayıflamanın ve gündelik yaşam koşullarının bu bağlılığı etkilediği anlaşılmaktadır.

Katılımcılar, İstanbul’un geçirdiği fiziksel ve toplumsal dönüşümün kentle kurulan ilişkiyi zayıflattığı ifade edilmiştir. Kentteki değişimin hızlı olması, katılımcıların yaşadıkları çevreyi tanımalarını ve bu çevrede süreklilik duygusu geliştirmelerini güçleştirebilmektedir. Bir katılımcı dönüşüm ile aidiyet arasındaki ilişkiyi kısa biçimde açıklamıştır:

“Dönüşümle başa çıkılamıyor. Aidiyeti azaltıyor bu.” (K29, Erkek, 41, Güngören)

Katılımcının ifadesinden dönüşümün gündelik yaşamda uyum sağlanması güç bir süreç olarak deneyimlendiği anlaşılmaktadır. Yaşanılan çevrenin fiziksel görünümünün ve toplumsal yapısının değişmesi, kente ilişkin tanıdıklık duygusunu azaltan bir durum olarak görülmektedir.

İstanbul'un geçirdiği değişim, bazı katılımcılar tarafından kentin sakinleriyle kurduğu ilişkinin zayıflaması üzerinden değerlendirilmiştir. Kentin kimler tarafından kullanıldığı ve kentsel kaynakların kimlerin ihtiyaçlarına göre düzenlendiği aidiyetle ilişkili bir sorun olarak ifade edilmiştir:

“İstanbul artık İstanbul’da yaşayanlara ait değil. İstanbul, tüm dünya vatandaşlarının sömürüsü altında ayakta kalmaya çalışan sahipsiz ve öksüz bir şehir.” (K41, Erkek, 62, Ataşehir)

Katılımcının İstanbul’u “sahipsiz” ve “öksüz” olarak tanımlaması, kent sakinlerinin yaşadıkları şehir üzerindeki sahiplik duygularının zayıfladığını göstermektedir. İstanbul’un kentte yaşayanların beklentilerinden uzak biçimde değiştiği düşüncesi, aidiyet kaybının nedenlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak katılımcıların İstanbul’a ilişkin değerlendirmeleri bütünüyle kopuş duygusundan oluşmamaktadır. Kentin kalabalığı, düzensizliği ve gündelik yaşamda oluşturduğu güçlükler kabul edilmekle birlikte İstanbul’dan ayrı yaşamının mümkün olmadığını ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır:

“Tüm kaotikliğine rağmen İstanbul dışında bir yerde yaşayamam.” (K85, Kadın, 45, Şişli)

Kentte geçirilen zaman, gündelik alışkanlıklar ve kurulan toplumsal ilişkiler İstanbul’un vazgeçilmez bir yaşam alanı olarak görülmesinde etkili olmaktadır. Benzer bir değerlendirme, İstanbul’un kalabalığına rağmen kente duyulan sevginin devam ettiğini belirten başka bir katılımcının ifadelerinde görülmektedir:

“İstanbul’u çok seviyorum. Ne kadar kalabalık olsa da İstanbul benim için özel ve güzel bir şehir.” (K2, Kadın, 48, Fatih)

İstanbul’a duyulan bağlılık, bazı katılımcılarda kentin tarihî ve kültürel değerlerinin korunmasına yönelik bir beklentiyle birlikte ortaya çıkmaktadır. Çarpık kentleşme, betonlaşma ve tarihî yapıların korunmaması, kentin sahip olduğu değere uygun biçimde yönetilmediğinin göstergeleri olarak değerlendirilmiştir:

“Unutulmamalı ki Napolyon bu şehir için ‘Dünya bir ülke olsaydı, başkenti İstanbul olurdu’ demiştir. Bu şehir bu kadar hoyrat kullanılmayı hiç hak etmiyor. Çarpık

kentleşme ve betonlaşma en büyük problem olmakla birlikte tarihî yapıların korunmaması bu şehre en büyük ihanettir.” (K89, Kadın, 34, Esenyurt)

Fiziksel çevredeki düzensizlik, bazı katılımcılar tarafından toplumsal ve kültürel yaşamla ilişkili biçimde ele alınmıştır. Çarpık kentleşmenin sosyal ilişkiler ve kültürel ortam üzerindeki etkileri, İstanbul’un karmaşık bir yaşam alanı olarak deneyimlenmesine neden olmaktadır:

“Şehrin çarpık kentleşmesi, sosyal ve kültürel durumu adeta bir kaos ortamını anımsatıyor. Bu şehir bana kaosu, kargaşayı, düzensizliği, mücadeleyi ve cehaleti anımsatıyor.” (K83, Erkek, 21, Esenler)

Katılımcının ifadelerinde fiziksel yapılaşma ile toplumsal yaşam birbirinden ayrı değerlendirilmemektedir. Kaos, kargaşa ve düzensizlik kavramları, İstanbul’daki gündelik hayatın sürekli mücadele gerektiren bir süreç olarak algılandığını göstermektedir.

Ortak yaşam kültürüne ilişkin değerlendirmelerde kamusal alanların kullanımı ve kent sakinlerinin çevrelerine karşı sorumlulukları öne çıkmaktadır. Katılımcıların bir bölümü, kişisel mülkiyetin dışında kalan alanlara yeterli özen gösterilmediğini ifade etmiştir. Bir katılımcı bu durumu “dışarı” kavramı üzerinden açıklamıştır:

“Şehirde yaşayanların ortak alan bilinci az olduğu için gerekli özeni göstermediğini düşünüyorum. ‘Dışarı’ kavramına sığınarak çevreye umursamaz davranıyorlar. Evin dışı, arabanın dışı gibi... ‘Dışarı beni ilgilendirmez’ tavrını çoğu kişide görüyorum.” (K82, Erkek, 41, Avcılar)

Kentteki yaşamın niteliğinin insan davranışlarıyla ilişkili olduğunu düşünen katılımcılar, ortak yaşam kültürünün eğitim ve bilinçlendirme yoluyla geliştirilebileceğini belirtmiştir. Bu konuda bir katılımcı şu ifadeleri kullanmıştır:

“Kent yaşamı demek insan demek. Kentteki insanın değişimi kenti doğrudan etkiler. Böyle bir güdü varsa önce insanı bilinçlendirmek, teşvik etmek gerekir. Keşke insanımız daha bilinçli, daha duyarlı olsa; böylece İstanbul’umuz daha güzel bir hâle bürünür.” (K62, Erkek, 22, Fatih)

Kentsel aidiyete ilişkin anlatılarda geçmiş İstanbul’a duyulan özlem de belirgin bir yer tutmaktadır. Kentte uzun süredir yaşayan katılımcılar, günümüzdeki yaşam koşullarını geçmişteki deneyimleriyle karşılaştırmaktadır. Denize erişim ve kentte güvenli biçimde hareket edebilme imkânlarının değişmesi, İstanbul’un kaybedilen özellikleri arasında görülmektedir:

“Kendini eski İstanbullu olarak gören biri olarak güzel şehrimin bu hâli beni üzüyor. Denize girmek için kilometrelerce yol gidilmesi, gençlerin bizim gençliğimiz gibi korkusuz yaşayamamaları...” (K61, Kadın, 65, Kadıköy)

Katılımcının kendisini “eski İstanbullu” olarak tanımlaması, kentte geçirilen uzun süre ve geçmiş yaşam deneyimleri üzerinden kurulan bir aidiyeti göstermektedir. Mahalle ilişkilerinin değişmesi de katılımcıların geçmiş İstanbul’a ilişkin değerlendirmelerinde öne çıkmaktadır. Birbirini tanıyan ve gözetilen mahalle sakinlerinin oluşturduğu yaşam düzeni, aidiyetin toplumsal temellerinden biri olarak hatırlanmaktadır:

“İstanbul’da, Beylerbeyi’nde doğdum. Mahallelinin birbirini kolladığı, İstanbullu olduğu günleri özleyorum. Kentin yüzü hızla değişiyor; kentli hakkı gözetilmeden.” (K55, Kadın, 50, Sarıyer)

Genel olarak katılımcıların İstanbul’la kurdukları ilişkinin bağlılık, özlem, rahatsızlık ve uzaklaşma duyguları çevresinde şekillendiği görülmektedir. Bazı katılımcılar kentin sorunlarına rağmen İstanbul dışında yaşayamayacaklarını ifade ederken bazıları hızlı dönüşümün ve gündelik yaşam koşullarının aidiyet duygularını zayıflattığını belirtmektedir. Tarihî dokunun kaybı, düzensiz yapılaşma, ortak alanlara gösterilen ilginin azalması ve mahalle ilişkilerinin zayıflaması kentsel aidiyeti etkileyen başlıca sorunlar arasında görülmektedir. Buna karşılık İstanbul’a duyulan sevginin ve kentin korunmasına yönelik sorumluluk duygusunun devam ettiği anlaşılmaktadır.

4.5. Kentsel Yönetim Sorunu

Kentsel yönetim sorununa ilişkin bulgular incelendiğinde altı kod ortaya çıkmıştır (Tablo 7). Bu kodlar birbirleriyle yakın ilişkili görüldüğünden kentsel yönetim sorunu teması altında toplanmıştır. Katılımcıların değerlendirmeleri belediye hizmetleri, imar kararları, denetim süreçleri, kamu yararı ve kent sakinlerinin sorumlulukları üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Tablo 7. Kentsel yönetim sorununa ilişkin kodlamalar

Kodlar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Belediyeciliğe bağlı sorunlar	14	31,82
Yapısal reform ihtiyacı	7	15,91
Rant eleştirisi	7	15,91
Siyasal eleştiri	6	13,64
Katılımcı sorumluluk	5	11,36
Ödül-ceza sistemi	5	11,36
Toplam	44	100,00

Tema kapsamında toplam 44 kodlama yapılmıştır. Belediyeciliğe bağlı sorunlar 14 kodlama ve %31,82 oranıyla en sık ifade edilen konu olmuştur. Yapısal reform ihtiyacı ile rant eleştirisi yedişer kodlama ve %15,91 oranıyla belediyeciliğe bağlı sorunları izlemektedir. Siyasal eleştiri altı kodlama ve %13,64 oranında görülürken katılımcı sorumluluk ile ödül-ceza sistemi beşer kodlama ve %11,36 oranında ortaya çıkmıştır. Katılımcıların değerlendirmelerinden kentsel yönetimin hizmet sunumu, planlama, denetim ve karar alma süreçleri üzerinden ele alındığı anlaşılmaktadır.

Katılımcılar tarafından kentsel kararların gündelik siyasal rekabetin etkisinden uzak biçimde alınması gerektiği ifade edilmiştir. Kentin insanların yaşamlarını sürdürdükleri ortak bir alan olması, yönetim faaliyetlerinin kamu yararı doğrultusunda yürütülmesini gerekli kılan bir durum olarak görülmektedir. Bir katılımcı bu görüşünü şu şekilde açıklamıştır:

“Siyasetin ana malzemesi hâline gelen kentler insan yaşamının temel taşıdır. Siyaset üstü bir duruşla, en temiz hâliyle onlara sarılmamız gerekir.” (K75, Kadın, 32, Üsküdar)

Kentsel yönetimin yerel yöneticilerin sorumluluğuyla sınırlı olmadığı, kent sakinlerinin de yaşadıkları çevreye sahip çıkmaları gerektiği katılımcı anlatılarında yer almaktadır. İstanbul’un ilçelerinin farklı toplumsal ve kültürel özelliklere sahip olması, yerel kararların bu farklılıklar dikkate alınarak oluşturulmasını gerekli kılmaktadır:

“İstanbul’da yaşayan bir vatandaş olarak ilimize, ilçelerimize sahip çıkarak; başta yerel yöneticiler ve vatandaşlar olarak ilçelerin sosyolojisine, yaşam tarzına, sosyal yapısına, ekonomik ve kültürel yapısına sahip çıkmamız gerekir. İstanbul’u ve ilçelerimizi daha yaşanılabilir, refah içinde, mutlu, huzurlu ve güvenli bir hâle getirmemiz gerekir hep birlikte.” (K52, Erkek, 45, Şişli)

İlçelerin toplumsal yapısının ve yaşam biçiminin gözetilmesi, yerel hizmetlerin oluşturulmasında önemli görülmektedir. “Hep birlikte” vurgusu, kent sakinlerinin yaşadıkları çevrenin düzenlenmesine katkıda bulunmaları gerektiğini göstermektedir.

Belediyecilik uygulamalarına yönelik eleştirilerin önemli bir bölümü imar kararları ve denetim süreçleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. İmar uygulamalarında hukuka ve kamu yararına uygun hareket edilmediği düşüncesi, kent sakinlerinin güvenliği ve ekonomik yaşamla ilişkilendirilmektedir. Bir katılımcı bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Diğer sorunlar arasında imar, yeşil alan, kentleşme ve ulaşım problemleri yer alıyor. İmar konusunda sıklıkla, halk tarafından da bilindiği üzere, yaşanan yolsuzluk olayları

toplumun can güvenliğini tehdit ettiği gibi ticari açıdan da rekabeti bitirerek piyasayı olumsuz etkilemektedir.” (K3, Erkek, 25, Ümraniye)

Rant eleştirisine ilişkin ifadelerde boş alanların yapılaşmaya açılması ve yönetimlerin bu yapılaşmaya izin vermesi öne çıkmaktadır. Katılımcılar, özel şirketlerin ekonomik kazanç arayışının kamusal otorite tarafından sınırlandırılması gerektiğini düşünmektedir:

“Her bulduğumuz boşluğa bina yapmak istiyoruz. İnşaat şirketleri tabii ki bunu yapmak isteyecektir. Ancak yönetim, merkezi veya yerel, neden buna izin veriyor? Maalesef elde edilen rant insan yaşamından ve kentin geleceğinden daha değerli görülüyor. Ranta karşı çıkanlar ise susturuluyor.” (K6, Erkek, 29, Üsküdar)

Yapısal reform ihtiyacına ilişkin değerlendirmelerde kent yönetiminde uzmanlık, teknik yeterlilik ve denetim öne çıkmaktadır. Katılımcılar, planlama ve imar kararlarının kişisel veya siyasal tercihlerden uzaklaştırılmasını ve alanında yetkin kişiler tarafından alınmasını istemektedir. Bir katılımcı, büyük ölçekli projeler ile belediye hizmetlerine ilişkin görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

“Siyasi hatalar bu şehre sürekli zarar veriyor. Bence bu şehre başkan olacak kişinin mimar olması şartı konulmalı. Örnek olarak Tersane İstanbul, bu kente son zamanlarda yapılan bariz bir ihanettir. [...] Fazla imar artışları, tarihî yapıların ana fonksiyonu dışında kullanılması, ek kat ilaveleri ve yanlış restorasyon kararları bölgeyi bambaşka bir boyuta getirdi. [...] Kentleri korumak yerine müteahhitlere göre alınan kararlar başlı başına sıkıntılı. Ayrıca şehirde günden güne haşere sayısı artıyor ve belediyeler artık ilaçlamada çok zayıf kalıyor.” (K76, Erkek, 36, Fatih)

Kent yöneticisinin mimar olması gerektiği düşüncesi, yönetim süreçlerinde mesleki bilgiye ve teknik yeterliliğe duyulan ihtiyacı göstermektedir. Belediyelerin ilaçlama hizmetlerinde yetersiz kalması da gündelik yaşamı etkileyen bir hizmet sorunu olarak ifade edilmektedir. Katılımcıların ifadelerinde siyasal eleştiri, kentsel kararların kamu yararından uzaklaşması ve uzmanlık bilgisinin geri planda kalması üzerinden ortaya çıkmaktadır. Büyük projelerin hazırlanması, imar kararlarının verilmesi ve tarihî yapıların korunması süreçlerinde şeffaflık ve denetim talep edilmektedir. Bu nedenle yapısal reform beklentisi yöneticilerin değiştirilmesiyle sınırlı görülmektedir. Kurumların görevlerinin açık biçimde belirlenmesi, kararların denetlenmesi ve alan uzmanlarının yönetim süreçlerine katılması gerekli görülmektedir.

Ödül-ceza sistemine ilişkin değerlendirmelerde kentsel kuralların uygulanması ve ortak alanlara zarar veren davranışların yaptırıma bağlanması üzerinde durulmaktadır. Çevreyi kirletme, kamusal alanları amacı dışında kullanma ve yapılaşma kurallarını ihlal etme gibi davranışların yeterince denetlenmediği düşünülmektedir. Katılımcılar, kurallara aykırı davranışlara yönelik cezaların caydırıcı olmasını ve çevreye duyarlı davranışların teşvik edilmesini istemektedir. Kuralların kent sakinlerine eşit biçimde uygulanması, ödül ve ceza sisteminin işleyebilmesi için gerekli görülmektedir.

Katılımcı sorumluluk ile denetim beklentisinin birlikte ele alındığı anlaşılmaktadır. Kent sakinlerinin ortak alanlara sahip çıkması ve çevrelerine karşı duyarlı davranması beklenirken kamu kurumlarının da kuralları uygulaması talep edilmektedir. Kent düzeninin kişisel tercihlere bırakılmasının yeterli olmadığı, bireysel sorumluluğun belediye hizmetleri ve denetim mekanizmalarıyla desteklenmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Genel olarak katılımcıların kent yönetimini belediye hizmetleri, imar kararları, kamu yararı, uzmanlık ve denetim üzerinden değerlendirdikleri görülmektedir. Rant odaklı kararlar, imar uygulamalarındaki sorunlar ve belediye hizmetlerinin yetersizliği yönetime duyulan güveni etkileyen konular arasında yer almaktadır. Karar süreçlerinin şeffaflaştırılması, uzmanlık bilgisinin yönetime dâhil edilmesi ve denetimin güçlendirilmesi katılımcıların dile getirdiği beklentilerdir. Kent sakinlerinin ortak alanlara sahip çıkması da kentsel yaşamın iyileştirilmesinde önemli bir sorumluluk olarak görülmektedir.

5. Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma, İstanbul'da gündelik kent yaşamının çevresel koşullar, mekânsal düzen, aidiyet ve yönetim süreçleri arasındaki ilişkiler içinde deneyimlendiğini ortaya koymaktadır. Katılımcılar kent sorunlarını birbirinden bağımsız hizmet eksiklikleri olarak tanımlamamıştır. Yeşil alan yetersizliği yapılaşma biçimiyle, nüfus yoğunluğu ulaşım kapasitesiyle, aidiyet kaybı mahallenin ve ortak yaşam kültürünün dönüşümüyle ilişkilendirilmiştir. Yönetim eleştirileri ise bu sorunların hangi kararlar sonucunda oluştuğuna ve kamu yararının ne ölçüde gözetildiğine yönelmiştir. Kent böylece fiziksel çevrenin ötesinde gündelik davranışların, toplumsal ilişkilerin ve kamusal beklentilerin biçimlendiği bir yaşam alanı olarak görünür hâle gelmiştir.

Kentsel yoğunluk ve mekânsal sorunlara ilişkin anlatılar, İstanbul'da kalabalığın insan sayısından daha geniş bir anlam taşıdığını göstermektedir. Ulaşımında geçirilen zaman, kamusal alanların yetersizliği, yapılaşmanın niteliği ve gündelik hareketliliğin güçleşmesi yoğunluğun somut karşılıklarını oluşturmaktadır. Bu yönüyle yoğunluk, fiziksel yakınlıktan doğan bir

durum değil, nüfus ile kentsel kapasite arasındaki uyumsuzluğun gündelik hayatta hissedilme biçimidir. İstanbul üzerine daha önce yapılan araştırmalarda trafik, kalabalık, çevre kirliliği ve düzensiz yapılaşmanın kent algısında öne çıkması, bu sorunların süregelen bir deneyim alanı oluşturduğunu göstermektedir (Sağdıç, 2014). Gençlerin kent deneyimini ele alan çalışmada ulaşım, güvenlik, yaşanabilirlik ve yerel yönetimlerden beklentilerin birlikte değerlendirilmesi de İstanbul'daki mekânsal sorunların tek bir başlık altında açıklanamadığını göstermektedir (Coşkun, 2023: 85-88).

Kent yaşamının yoğun temposu karşısında geliştirilen mesafe, bezginlik ve zihinsel korunma biçimleri, katılımcıların “boğulma”, huzursuzluk ve kentten uzaklaşma isteği içeren ifadelerini yorumlamak için yararlı bir arka plan sunmaktadır (Simmel, 2009). Bununla birlikte bu anlatıları klasik metropol insanı tipinin güncel bir tekrarı olarak değerlendirmek yeterli değildir. İstanbul'un konut yapısı, ulaşım sistemi, nüfus hareketleri ve mekânsal eşitsizlikleri belirli tarihsel ve yönetsel süreçler içinde oluşmuştur. Araştırmanın bulguları, metropolün zihinsel yükünün günümüzde altyapı kapasitesi, yaşam maliyeti ve kamusal alanlara erişim gibi somut koşullarla birlikte deneyimlendiğini göstermektedir. Fiziksel yakınlığın toplumsal yakınlık üretmemesi ve yoğunluğun ilişkilerde mesafeyi artırabilmesi üzerine yapılan klasik tartışma da bu deneyimlerin belirli yönlerini anlamaya katkıda bulunmaktadır (Wirth, 1938: 10-16).

Çevresel sorunlar, katılımcıların anlatılarında yaşam kalitesinin temel bileşenlerinden biri olarak yer almıştır. Yeşil alanlar dinlenme, hareket etme ve yoğun kent yaşamından uzaklaşma imkânı sunan kamusal alanlar biçiminde değerlendirilmiştir. İstanbul'daki millet bahçelerine yönelik kullanıcı şikâyetlerini inceleyen çalışmada fiziksel özellikler, tesisler, erişilebilirlik, güvenlik ve ziyaretçi etkileşimlerinin temel temalar arasında yer alması, yeşil alan deneyiminin bakım ve donatı meselesinden daha geniş bir niteliğe sahip olduğunu göstermektedir (Aydemir vd., 2024). Mevcut araştırmada bu değerlendirmelere rant, yapılaşma, çevre eğitimi ve altyapı tartışmaları eklenmiştir. Katılımcılar çevresel sorunların bireysel duyarlılıkla çözülemeyeceğini, gündelik davranışların kurumsal planlama ve erişilebilir altyapı tarafından desteklenmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Çevresel anlatılarda çözüm üretme eğiliminin güçlü olması, mevcut kent koşullarından memnuniyet şeklinde yorumlanmamalıdır. Geri dönüşüm, kaynak kullanımı ve toplumsal bilinç üzerinden dile getirilen olumlu ifadeler, değişimin mümkün olduğuna ilişkin bir beklentiyi yansıtmaktadır. Katılımcılar kendilerini çevresel sorunlar karşısında tümüyle etkisiz görmemekte, fakat bireysel çabanın ortak kurallar ve kamusal hizmetler bulunmadığında

zayıflayacağını düşünmektedir. Bu sonuç, çevre duyarlılığının kişisel ahlaktan çok bireysel sorumluluk ile kurumsal kapasitenin kesişiminde kurulduğunu göstermektedir.

Aidiyet teması, İstanbul’la kurulan ilişkinin sevgi veya memnuniyetsizlik biçiminde iki ayrı kategoriye indirgenemeyeceğini ortaya koymuştur. Kentin sorunlarından yakınan bazı katılımcıların İstanbul’dan ayrılamayacaklarını belirtmeleri, aidiyetin yaşam koşullarına ilişkin olumlu değerlendirmeden farklı bir bağ olduğunu göstermektedir. Kişisel hafıza, mahalle ilişkileri, gündelik alışkanlıklar ve mekânla kurulan süreklilik bu bağlılığın temelini oluşturmaktadır. Mekânsal aidiyetin kişi, psikolojik süreç ve yer arasındaki ilişki içinde oluştuğunu belirten yaklaşım, sevgi, kayıp ve uzaklaşma duygularının aynı anlatı içinde bulunmasını açıklamaya yardımcı olmaktadır (Scannell ve Gifford, 2010: 1-3).

Mahalle ilişkilerinin zayıflaması ve ortak alan bilincinin aşınması, aidiyetin toplumsal boyutunu belirginleştirmiştir. Katılımcıların eski komşuluk ilişkilerine ve geçmişteki güven duygusuna yaptıkları vurgu, aidiyetin gündelik karşılaşmalar içinde üretildiğini göstermektedir. Mahalle, insanların birbirini tanıdığı ve ortak hafızanın sürdürüldüğü toplumsal bir çevre niteliği taşımaktadır (Alver, 2010: 132-133). Bu nedenle nostaljik anlatılar geçmişin doğrudan ve nesnel bir tasviri olarak ele alınmamalıdır. Söz konusu anlatılar, bugünkü İstanbul’u değerlendirmeye yarayan bir karşılaştırmaya alan açmaktadır. Denize erişim, mahallede tanınma ve güvenle hareket edebilme gibi pratiklerin hatırlanması, kentte kaybedildiği düşünülen yaşam imkânlarını görülgöstermektedir.

Kentsel yönetim temasında ortaya çıkan eleştiriler, çevresel ve mekânsal sorunların katılımcılar tarafından yönetsel tercihlerle bağlantılı görüldüğünü göstermektedir. İmar kararları, rant baskısı, denetim eksikliği ve kültürel mirasın korunmaması, kamu yararının geri planda kaldığı düşüncesini güçlendirmektedir. Katılımcıların beklentileri, hizmetlerin daha hızlı sunulmasıyla sınırlı değildir. Şeffaflık, uzmanlık ve karar süreçlerinin denetlenebilir olması yönetsel meşruiyetin temel ölçütleri arasında görülmektedir. Kent hakkının kentsel kaynaklardan yararlanmanın yanında kentleşme sürecini biçimlendirme gücünü de kapsaması, bu taleplerin siyasal anlamını açıklamaya katkıda bulunmaktadır (Harvey, 2008).

Yönetime yöneltilen eleştiriler, kent sakinlerini sorumluluğun dışında bırakan bir yaklaşım üretmemiştir. Ortak alanların korunması, çevreye özen gösterilmesi ve kent yaşamına ilişkin kurallara uyulması yurttaşlık sorumluluğunun parçaları olarak değerlendirilmiştir. Buna karşılık bireysel sorumluluğun kamusal denetimin yerine geçmesi beklenmemektedir. Katılımcıların anlatılarında kurumların adil ve tutarlı biçimde işlemesi ile kent sakinlerinin ortak yaşama katkı

sunması birbirini tamamlayan iki unsur olarak yer almaktadır. Bu anlamda yönetişimin kamu sorumluluğunun azaltılması değil, karar ve uygulama süreçlerinin kent sakinleriyle daha açık bir ilişki içinde yürütülmesi biçiminde anlaşıldığını göstermektedir.

Araştırmanın temel katkısı, İstanbul'daki kent sorunlarının gündelik anlatılarda nasıl birbirine bağlandığını ortaya koymasıdır. Yoğunluk hareketliliği ve kamusal alan kullanımını etkilerken bu deneyimler kentle kurulan duygusal bağ üzerinde de karşılık bulmaktadır. Çevresel kaliteye ilişkin beklentiler planlama ve yönetim eleştirileriyle birleşmekte, aidiyet ise kentte söz sahibi olma ve ortak alanları sahiplenme isteğiyle yeniden kurulmaktadır. Sonuç olarak İstanbul'daki gündelik kent deneyimi, fiziksel çevre ile toplumsal ilişkilerin ve yönetsel kararların birlikte şekillendirdiği çok boyutlu bir yapı sergilemektedir. Daha yaşanabilir bir kent talebi yeşil alanların artırılması veya ulaşımın iyileştirilmesi gibi tekil müdahalelere indirgenmemektedir. Katılımcı anlatıları, mekânsal erişimin, çevresel kalitenin, ortak yaşam kültürünün ve yönetime duyulan güvenin birlikte ele alınması gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle İstanbul'a yönelik kentsel politikaların nüfus ve yapı yoğunluğunu kentsel kapasiteyle dengelemesi, ortak alanları koruması, mahalle ölçeğindeki toplumsal bağları gözetmesi ve kent sakinlerinin karar süreçleriyle kurduğu ilişkiyi güçlendirmesi önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Ahrend, R., Gamper, C., & Schumann, A. (2014). *The OECD metropolitan governance survey: A quantitative description of governance structures in large urban agglomerations* (OECD Regional Development Working Papers No. 2014/04). OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/5jz43zldh08p-en>
- Alkuş, O. (2019). Tyana Yöresinde Kent-Devlet Yönetimi. *Kent Akademisi*, 12(4), 802-811. <https://doi.org/10.35674/kent.631911>
- Altıntaş, N. (2020). Kentleşme ve ekonomik büyümenin çevresel bozulmaya etkisi: Türkiye örneği. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(26), 4517-4539. <https://doi.org/10.26466/opus.725429>
- Alver, K. (2010). Mahalle: Mekân ve hayatın esrarlı birlikteliği. *İdealkent*, 1(2), 116-139. <https://izlik.org/JA59MU54KK>
- Arslan, R. (1978). Kent toprakları ve çevre sorunu üzerine. *Sosyoloji Konferansları*, 16, 27-38. <https://izlik.org/JA47DJ86SL>
- Aydemir, B., Çetinkaya, G., Güngör, A., & Ömüriş, E. (2024). Understanding the visitor complaints about urban green spaces: A thematic investigation of online reviews on nation gardens in Istanbul, Türkiye. *Humanities and Social Sciences Communications*, 11, Article 720. <https://doi.org/10.1057/s41599-024-03255-3>
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274. <https://izlik.org/JA98FN96XR>

- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368–388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Bengtsson, M. (2016). How to plan and perform a qualitative study using content analysis. *NursingPlus Open*, 2, 8–14. <https://doi.org/10.1016/j.npls.2016.01.001>
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. Doubleday.
- Bielska, B., Kalinowska, K., Meçfal, S., & Surmiak, A. (2024). Strengths and limitations of an online qualitative survey in times of social crisis: Example of the COVID-19 pandemic. *Qualitative Sociology Review*, 20(4), 78–100. <https://doi.org/10.18778/1733-8077.20.4.04>
- Bilgin, N. (2011). Sosyal düşüncede kent kimliği. *İdealkent*, 2(3), 20–47. <https://izlik.org/JA28RX76NG>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Braun, V., Clarke, V., Boulton, E., Davey, L., & McEvoy, C. (2021). The online survey as a qualitative research tool. *International Journal of Social Research Methodology*, 24(6), 641–654. <https://doi.org/10.1080/13645579.2020.1805550>
- Çakı, F. (2017). Aidiyet ve mekân olarak sokaklar: Balıkesir örnek olayı çerçevesinde bir tipoloji önerisi. *Çekmece İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10–11), 25–54. <https://izlik.org/JA73SW35WY>
- Cooper, R., & Boyko, C. T. (2012). *The little book of density: A guide to density in urban environments*. Lancaster University.
- Coşkun, M. K. (2023). Gençlik, kent yurttaşlığı ve yerel yönetim saha araştırması. İçinde *Gençlerden öğreniyoruz, gençleri güçlendiriyoruz: İstanbul'da gençlik, kent yurttaşlığı ve yerel yönetim* (ss. 33–87). Birarada Yayınları.
- Çukurçayır, M. A., Eroğlu, H. T., & Sağır, H. (2012). Yerel yönetim, katılım ve kent konseyleri. *Yerel Politikalar*, 1. <https://izlik.org/JA65BD73MJ>
- Davey, L., Clarke, V., & Jenkinson, E. (2019). Living with alopecia areata: An online qualitative survey study. *British Journal of Dermatology*, 180(6), 1377–1389. <https://doi.org/10.1111/bjd.17463>
- Demir, K. A. (2019). Kent yönetiminde değişim algısı: Yerel yönetim kapsamında bir değerlendirme ve yerelleşen yönetim uygulaması. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 74(1), 193–218. <https://doi.org/10.33630/ausbf.523274>
- Eraydın, A., Demirdağ, İ., Güngördü, F. N., & Yenigün, Ö. (2017). *DIVERCITIES: Dealing with urban diversity—The case of Istanbul*. Middle East Technical University.
- Giddens, A. (1984). *The constitution of society: Outline of the theory of structuration*. Polity Press.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. İçinde N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Ed.), *Handbook of qualitative research* (ss. 105–117). Sage.
- Güneş, İ. (2016). *Türkiye'ye yükseköğrenim için gelen uluslararası öğrencilerin İstanbul algısı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Harvey, D. (2008). The right to the city. *New Left Review*, 53.

- Hepcan, Ş. (2001). Kentsel çevre yönetimine entegre yaklaşım. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3. <https://izlik.org/JA44MJ55DX>
- Jansen, H. (2010). The logic of qualitative survey research and its position in the field of social research methods. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 11(2), Article 11. <https://doi.org/10.17169/fqs-11.2.1450>
- Kaya Erdoğan, E. (2023). İstanbul'daki yaşlı nüfusun pandemi sürecindeki dayanıklılık kaynakları. *İdealkent*, 15(41), 528–557. <https://doi.org/10.31198/idealkent.1359353>
- Kayan, A. (2018). Kentleşme sorunları kapsamında Şanlıurfa'nın çevre sorunları ve çözüm önerileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 16(32), 299–328. <https://izlik.org/JA64EZ88FT>
- Kılıncı, A. (2021). Kentsel alanda teknik altyapı hizmetlerinin parçacıl üretilme politikasına eleştirel bir yaklaşım. *Memleket Siyaset Yönetim*, 16(36), 305–328. <https://izlik.org/JA52EW77SF>
- Kucuk, M. (2026). Urban segregation and socio-spatial transformation: The case of Zeytinburnu, Istanbul. *Housing and Society*, 1–30. <https://doi.org/10.1080/08882746.2025.2611664>
- Kvale, S. (1996). *InterViews: An introduction to qualitative research interviewing*. Sage.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space* (D. Nicholson-Smith, Çev.). Blackwell.
- Manzo, L. C., & Perkins, D. D. (2006). Finding common ground: The importance of place attachment to community participation and planning. *Journal of Planning Literature*, 20(4), 335–350. <https://doi.org/10.1177/0885412205286160>
- Marshall, M. N. (1996). Sampling for qualitative research. *Family Practice*, 13(6), 522–526. <https://doi.org/10.1093/fampra/13.6.522>
- Maxwell, J. A. (2009). Designing a qualitative study. İçinde L. Bickman & D. J. Rog (Ed.), *The SAGE handbook of applied social research methods* (2. bs., ss. 214–253). Sage. <https://doi.org/10.4135/9781483348858.n7>
- McFarlane, C. (2016). The geographies of urban density: Topology, politics and the city. *Progress in Human Geography*, 40(5), 629–648. <https://doi.org/10.1177/0309132515608694>
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2. bs.). Sage.
- OECD. (2018). *Rethinking urban sprawl: Moving towards sustainable cities*. <https://doi.org/10.1787/9789264189881-en>
- OECD. (2024). *Environmental justice: Context, challenges and national approaches*. <https://doi.org/10.1787/57616eb4-en>
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods* (2. bs.). Sage.
- Rinkinen, J., Shove, E., & Smits, M. (2021). Conceptualising urban density, energy demand and social practice. *Buildings & Cities*, 2(1), 79–91. <https://doi.org/10.5334/bc.72>
- Sağdıç, M. (2014). Üniversite öğrencilerinin İstanbul'a ilişkin algılarının şehir imajı açısından analizi. *Turkish Studies*, 9(2), 1267–1283. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.6342>
- Scannell, L., & Gifford, R. (2010). Defining place attachment: A tripartite organizing framework. *Journal of Environmental Psychology*, 30(1), 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2009.09.006>

- Seidman, I. (2006). *Interviewing as qualitative research: A guide for researchers in education and the social sciences*(3. bs.). Teachers College Press.
- Shenton, A. K. (2004). Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for Information*, 22(2), 63–75. <https://doi.org/10.3233/EFI-2004-22201>
- Simmel, G. (2009). Metropol ve zihinsel hayat. İçinde *Bireysellik ve kültür: Seçme yazılar* (T. Birkan, Çev., ss. 317–329). Metis Yayınları.
- Veneri, P. (2015). *Urban spatial structure in OECD cities: Is urban population decentralising or clustering?* (OECD Regional Development Working Papers No. 2015/01). OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/5js3d834r3q7-en>
- Wirth, L. (1938). Urbanism as a way of life. *American Journal of Sociology*, 44(1), 1–24. <https://doi.org/10.1086/217913>